

DOI 10.32782/city-development.2024.2-5

УДК 330.3

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Гривківська Оксана Василівна

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки і права
Національний університет харчових технологій
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4160-5914>

Страшинська Лариса Володимирівна

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри маркетингу
Національний університет харчових технологій
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5345-0609>

Томецький Володимир Михайлович

здобувач третього рівня вищої освіти
Приватний вищий навчальний заклад "Європейський університет"
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-2271-2000>

Анотація. Представлено динаміку капітальних інвестицій за видами економічної діяльності. Розкрито джерела фінансування капітальних інвестицій (власні кошти підприємств, кредити банків, кошти державного та місцевого бюджетів, іноземні інвестиції). Деталізовано інструменти державної фінансової підтримки інвестиційної діяльності, зокрема такі, як механізми компенсації частини відсоткової ставки та надання державних гарантій за кредитами; програма «Доступні кредити 5-7-9 %», націлену на компенсацію суб'єктам підприємництва частини кредитного навантаження для інвестиційних цілей; податкові пільги; субсидії; гранти тощо. Представлено зміни законодавства у контексті активізації інвестиційної діяльності в умовах повномасштабного воєнного вторгнення в Україну. інвестиційних стимулів для залучення стратегічних інвесторів та виявлено стимули цього процесу: державна підтримка великих інвестиційних проектів, звільнення від податків та мита, надання права на користування земельною ділянкою, забезпечення інфраструктурою, підтримка розвитку індустріальних парків у вигляді звільнення від оподаткування та інших механізмів фінансування. Запропоновано інструменти регулювання інвестиційної діяльності підприємств, які можуть бути використані для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: фінансова підтримка; регулювання цін; інвестиційні пільги; стратегія безпеки; ефективне управління. Обґрунтовано, що ефективність інвестиційної діяльності підприємств в умовах повномасштабного вторгнення визначається шляхом оцінки результативності вкладених коштів в порівнянні з отриманою від них користю, для чого запропоновано використовувати аналіз фінансових показників, таких як рентабельність інвестицій, внутрішню норму доходності, оборотність капіталу, показники ефективності проектів тощо. Сформовано пропозиції для активізації інвестиційної діяльності в Україні шляхом реалізації низки ініціатив.

Ключові слова: капітальні інвестиції, фінансування, кредитування, інструменти регулювання інвестицій, інвестиційна діяльність, інструменти державного інвестування, методи ефективності інвестиційної діяльності, продовольча безпека.

Актуальність проблеми. Ефективне регулювання інвестиційної діяльності підприємств є дуже важливим аспектом забезпечення про-

дольчої безпеки, зокрема, в умовах повномасштабного вторгнення., тому держава повинна мати ефективні інструменти для контролю,

стимулювання та підтримки інвестицій у сільське господарство та агробізнес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вивчення проблем ефективності використання інструментів регулювання інвестиційної діяльності підприємств С.В. Глібо, Н. Краснокутська, І. Лютий, Л. Федулова, Л. Нейкова. Ефективність державного регулювання інвестиційної діяльності розглядалась відомими зарубіжними та вітчизняними вченими-економістами Дж. Александером, І. Ансофом, Е. Бредлі, А. Гропеллі, Г. Марковіцем, Ф. Модільяні, Е. Нікбахтом, П. Самуельсоном, І. Фішер, М. Фрідманом, В. Шарпом, Івченком Н.М., Качуром Р.П., Комаровою А.І., Кухтою П.В., Савицькою А.П., Стецюра Л. А., Хопчаном В.М., Шкодіною І.В. Разом із тим, враховуючи численні дослідження науковців щодо окреслених питань, недостатньо висвітленими залишаються питання визначення ефективності використання інструментів регулювання інвестиційної діяльності підприємств у контексті забезпечення продовольчої безпеки України в умовах воєнного стану.

Метою статті є розробка науково-методичного підходу щодо визначення ефектив-

ності використання інструментів регулювання інвестиційної діяльності підприємств у контексті забезпечення продовольчої безпеки України в умовах воєнного стану.

Результати дослідження. Передумовою економічного зростання у будь-яких умовах функціонування економічних систем є інвестиційне забезпечення цих процесів. Так, у 2022 році обсяги освоєння капітальних інвестицій підприємств України склали 409660,0 млн грн (табл. 1).

Найбільш активними сферами економічної діяльності за обсягами освоєння капітальних інвестицій залишаються промисловість (30,8%), сільське, лісове та рибне господарство (12,6%), транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (12,1%), оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (9,0%), державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування (8,9%), будівництво (8,0%), охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (4,3%), інформація та телекомунікації (4,1%), операції з нерухомим майном (3,5%) [2].

У 2021 році основним джерелом фінансування капітальних інвестицій залишалися

Таблиця 1 – Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності за 2020-2022 рр.

Вид діяльності	Рік		
	2020	2021	2022
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	50679,7	69950,3	51439,5
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	50189,4	67992,6	49612,0
Лісове господарство та лісозаготівлі	460,1	1413,2	1463,1
Рибне господарство	30,2	544,5	364,4
Промисловість	180537,4	242922,9	126112,6
Будівництво	39614,9	55724,6	32627,6
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	34884,6	43944,6	49532,9
Складське господарство та допоміжна діяльність у сфері транспорту	12967,1	13014,0	23287,9
Поштова та кур'єрська діяльність	527,4	1158,9	748,7
Тимчасове розміщування й організація харчування	1951,2	2690,2	2183,6
Тимчасове розміщування	839,9	953,8	799,1
Діяльність із забезпечення стравами та напоями	1111,3	1736,4	1384,5
Інформація та телекомунікації	22381,6	23858,6	16869,9
Фінансова та страхова діяльність	11979,3	10100,5	8906,8
Операції з нерухомим майном	19940,1	30668,7	14280,2
Професійна, наукова та технічна діяльність	11823,6	17125,9	6012,6
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	62303,6	73982,9	36530,8
Освіта	3740,2	3866,5	2008,6
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	14835,6	21779,2	17412,9
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	2772,8	4423,1	2152,6
Надання інших видів послуг	463,8	913,6	283,0
Усього	508217,0	673899,3	409660,0

Джерело: [1]

власні кошти підприємств та організацій, які забезпечили 68,6% усіх капіталовкладень. Кредити банків та інші позики склали лише 5,0%. Державні та місцеві бюджети сприяли в освоєнні 17,6% капітальних інвестицій, тоді як кошти іноземних інвесторів становили лише 0,1%. Населення вклало 5,4% коштів у будівництво житла, а інші джерела фінансування склали 3,3%.

Однак, українські підприємства мають обмежені власні кошти, оскільки за дев'ять місяців 2022 року 43,5% з них зазнали збитків на суму 118 млрд грн. У порівнянні з аналогічним періодом 2021 року, коли 75,4% підприємств отримали прибуток у розмірі 392,7 млрд грн. Банківське кредитування для інвестицій умовах війни є високоризикованим для банків, тому споживачам пропонують малопривабливі умови отримання кредитів, з середньозваженою процентною ставкою за кредитами у переробній промисловості в лютому 2023 року на рівні 18,5% (у середньому по економіці – 17,1%) [3].

Державна підтримка у вигляді компенсації частини відсоткової ставки та надання державних гарантій за кредитами є важливим механізмом стимулювання інвестиційної діяльності підприємств. Програма «Доступні кредити 5-7-9 %» реалізується з метою компенсувати суб'єктам підприємництва частину кредитного навантаження для інвестиційних цілей або поповнення оборотного капіталу підприємств. Проте наразі програма не дуже ефективно стимулює інвестиційну діяльність, оскільки виділено лише 10,9 млрд грн на інвестиційні цілі на 2023 рік. Більшість підприємців взяли антикризові кредити, кредити на антивоєнні цілі та на рефінансування попередньо отриманих кредитів, що свідчить про недостатню привабливість програми для інвестування.

Одним із можливих інструментів регулювання інвестицій може бути надання підтримки у вигляді податкових пільг, субсидій, грантів або інших фінансових заходів для підприємств, які інвестують у продуктивність, технологічний розвиток та підвищення якості продукції.

Крім того, важливо мати чітку законодавчу базу, яка визначає правила та умови для залучення іноземних інвестицій у сільське господарство, а також забезпечує захист прав інвесторів.

Уряд та Верховна Рада України активно працюють над відновленням економіки країни в умовах воєнного стану, введеного внаслідок військової агресії російської федерації. Для стимулювання залучення стратегічних інвесторів та підвищення інвестиційної привабливості України був прийнятий Закон «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні» [4]. Додатково, у серпні 2023 року було прийнято законопроект «Про

внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації інвестиційних проектів із значними інвестиціями» [5], який вносить зміни до законодавства для полегшення реалізації інвестиційних проектів з великими інвестиціями та спрямований на стимулювання залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій шляхом спрощення вимог до інвестиційних проектів із значними інвестиціями, удосконалення форм державної підтримки для реалізації таких проектів, що сприятиме залученню більшого кола інвесторів та розвитку регіонів. Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації інвестиційних проектів із значними інвестиціями» [5] вносить зміни до Закону України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні», зокрема, розширює сфери реалізації проектів, надає можливість заявникам здійснювати значні інвестиції заздалегідь, зменшує межі розміру значних інвестицій та кількості створених робочих місць, передбачає повернення державної підтримки в разі недосягнення обсягу інвестицій.

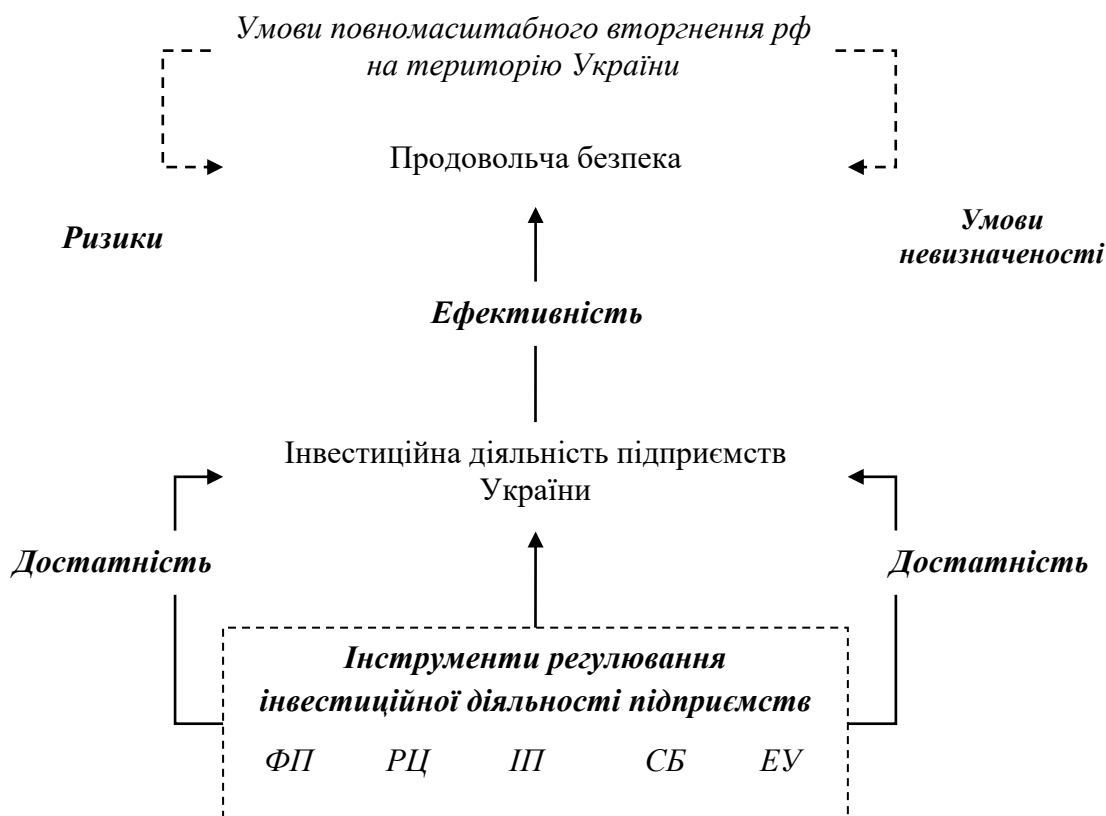
Наразі, законодавче поле в Україні надає ряд інвестиційних стимулів для залучення стратегічних інвесторів. До таких стимулів відносяться державна підтримка великих інвестиційних проектів, звільнення від податків та мита, надання права на користування земельною ділянкою та забезпечення інфраструктурою. Також важливою є підтримка розвитку індустріальних парків, яка передбачає звільнення від оподаткування та механізми фінансування. Додатково, важливо впровадити податкові пільги для підприємств, що інвестують у основний капітал.

Таким чином, наявність ефективних інструментів регулювання інвестиційної діяльності підприємств допомагає забезпечити стале зростання підприємств, підвищення виробництва продукції, зменшення відсотка продовольчої залежності і підвищення загального рівня продовольчої безпеки країни.

Повномасштабне вторгнення РФ на територію країни значно ускладнює інвестиційну діяльність підприємств, зокрема в секторі продовольства, що обумовлює необхідність розробки нових та підвищення ефективності існуючих інструментів регулювання інвестиційної діяльності підприємств (рис. 1).

Інструментами регулювання інвестиційної діяльності підприємств, які можуть бути використані для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану, включають:

1. Фінансова підтримка: уряд може надати фінансову допомогу підприємствам у секторі продовольства для збільшення їх виробництва та забезпечення стабільності поставок продукції.

Умовні позначення: ФП- фінансова підтримка; РЦ- регулювання цін; ІП-інвестиційні пільги; СБ-стратегія безпеки; ЕУ-ефективне управління

Рисунок 1 – Інструменти регулювання інвестиційної діяльності підприємств в умовах повномасштабного вторгнення як передумова забезпечення продовольчої безпеки

Джерело: розробка авторів

Незважаючи на важливу роль зовнішньої допомоги під час воєнного стану, внутрішні фінансові ресурси є надзвичайно важливими. Так, для збільшення власного фінансового потенціалу держава повинна спрямовувати свою політику на, перш за все, це зміцнення макрофінансової стабільності в умовах військового стану. Зокрема, уряд може забезпечити фінансування критичних видатків шляхом обмеженого придбання цінних паперів на первинному ринку, відмовившись від фінансування дефіциту бюджету. При цьому важливо збалансувати інфляційні очікування з підтримкою ЗСУ, функціонуванням фінансової системи та об'єктів критичної інфраструктури. Головним пріоритетом є забезпечення обороноздатності країни та стабільності фінансової системи.

Необхідно розширити інструменти державного інвестування, зокрема розвивати державно-приватне партнерство для реалізації проєктів у сферах критичної інфраструктури, харчової промисловості, продуктового ритейлу та інших галузях, спрямованих на продовольче забезпе-

чення населення. Важливо також надати фінансову підтримку підприємствам, які були змушені переїхати через бойові дії, а також підтримати аграрний сектор для забезпечення продовольчої безпеки країни. Додатково, потрібно розширити механізми зовнішнього фінансування та співпрацю з міжнародними донорськими організаціями та країнами, включаючи створення консультативних центрів у регіонах, які не зазнали військових дій.

2. Регулювання цін: уряд може встановлювати максимальні ціни на продовольчі товари, щоб запобігти спекуляціям та забезпечити доступність продуктів для населення.

3. Інвестиційні пільги: для стимулювання інвестицій у продовольчий сектор можна надавати пільги підприємствам, які розвивають виробництво продуктів першої необхідності.

4. Розробка стратегій безпеки: уряд може розробляти та впроваджувати стратегії продовольчої безпеки, які передбачають різні сценарії в разі воєнного конфлікту та забезпечення стабільних поставок продуктів.

5. Сприяння ефективному управлінню: уряд може надавати підтримку підприємствам у впровадженні ефективного управління та контролю над виробництвом та постачанням продукції.

Ці інструменти можуть допомогти забезпечити стабільність та безпеку в галузі продовольства навіть в умовах війни.

Для активізації інвестиційної діяльності в Україні необхідно реалізовувати ряд ініціатив. Серед них – сприяння ефективному залученню довгострокового фінансування від Європейського інвестиційного банку для реалізації проектів економічного і соціального розвитку, розроблення механізму інвестування коштів трудовими мігрантами для стимулювання їх повернення в Україну, вироблення податкового механізму реінвестицій у капітальні витрати, створення умов для припливу технологічних компаній та співпраці з іноземними замовниками, а також формування напрямків співпраці з Організацією економічного співробітництва та розвитку. Важливо також розширити доступ до фінансових інструментів та програм фінансової підтримки ЄС, залучити донорські організації ЄС до приватних інвестиційних проектів. Активізація цих заходів сприятиме розвитку економіки, стимулюванню структурних змін та відбудові промислового потенціалу України.

Разом із тим, для успішного розвитку підприємств України в умовах високих ризиків необхідно посилити державне регулювання. Для цього важливо оперативного ухвалювати та ратифікувати необхідні законодавчі акти, створювати сприятливі умови для кредитування підприємств, заохочувати власний капітал для розвитку виробництва, залучати іноземні інвестиції та підтримувати вітчизняні компанії на міжнародному ринку.

Крім того, важливим аспектом залишається визначення ефективності інвестиційної діяльності підприємств в умовах повномасштабного вторгнення.

Ефективність інвестиційної діяльності підприємств в умовах повномасштабного вторгнення визначається шляхом оцінки результативності вкладених коштів в порівнянні з отриманою від них користю. Для цього проводиться аналіз фінансових показників, таких як рентабельність інвестицій, внутрішня норма доходності, оборотність капіталу, показники ефективності проектів тощо.

В умовах повномасштабного вторгнення важливо також враховувати ризики, пов'язані з економічною нестабільністю, змінами в державній політиці та іншими факторами, що можуть нега-

тивно вплинути на інвестиційну діяльність. Тому при оцінці ефективності інвестицій необхідно враховувати і ризики, і шляхи їх мінімізації, щоб забезпечити стабільне функціонування підприємства в умовах конкуренції.

Умови військових дій завжди залишають свій відбиток на економіці країни, в тому числі і на інвестиційній діяльності підприємств. В умовах війни рішення про інвестування коштів стає більш складним і вимагає додаткових розрахунків. Для визначення ефективності інвестиційної діяльності підприємств в умовах війни існують певні методики, які допомагають зробити обґрунтований вибір.

Першим методом для визначення ефективності інвестиційної діяльності підприємства в умовах війни є аналіз ризиків. З урахуванням нестабільної ситуації у країні та можливості загрози для діяльності підприємства необхідно враховувати різні ризики, які можуть вплинути на результативність інвестицій. Важливо оцінити втрати, які можуть виникнути внаслідок можливих негативних наслідків.

Другим методом є аналіз вартості інвестицій. Умови війни можуть впливати на зміну вартості інвестицій та можливості отримання прибутку. Підприємства повинні оцінити, чи варто вкладати кошти в проекти в умовах війни, а також розрахувати очікувану вартість інвестицій та плановані витрати.

Третім методом є аналіз рентабельності інвестицій. Умови війни можуть впливати на рентабельність інвестицій та можливість отримання прибутку. Підприємства повинні провести аналіз, щоб визначити, чи можливо отримати достатню прибутковість з вкладених коштів у умовах війни, а також взяти до уваги можливі ризики та втрати.

Висновки. Отже, серед інструментів регулювання інвестиційної діяльності підприємств для забезпечення продовольчої безпеки, ефективність яких в умовах воєнного стану може бути помітною, вважаємо державну фінансову підтримку (особливо масштабних інвестиційних проектів), регулювання цін, інвестиційні пільги (податкові та митні), розробку стратегій безпеки, сприяння ефективному управлінню, субсидії, гранти, інші фінансові заходи.

Щодо ефективності інвестиційної діяльності підприємств в умовах повномасштабного вторгнення, то визначати її доцільно одним із методів: за допомогою оцінки результативності вкладених коштів в порівнянні з отриманою від них користю, проведенням аналізу вартості інвестицій або рентабельності інвестицій.

Бібліографічний список:

1. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>
2. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/>
3. Підтримка інвестицій у промисловість України в умовах війни та повоєнного відновлення. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidtrymka-investytsiy-u-promyslovisht-ukrayiny-v-umovakh-viyny-ta>
4. «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні»: Закон України 3331-IX від 09.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3311-20#Text>
5. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації інвестиційних проектів із значними інвестиціями»: від 19.10.2022 р. N 8138. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI08258I>

Reference:

1. State Statistics Service of Ukraine. Available at: <https://ukrstat.gov.ua/>
2. Official website of the NBU. Available at: <https://bank.gov.ua/>
3. Support of investments in the industry of Ukraine in the conditions of war and post-war recovery. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidtrymka-investytsiy-u-promyslovisht-ukrayiny-v-umovakh-viyny-ta>
4. "On state support of investment projects with significant investments in Ukraine": Law of Ukraine 3331-IX dated August 9, 2023. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3311-20#Text>
5. "On amendments to some legislative acts of Ukraine regarding the implementation of investment projects with significant investments": dated 19.10.2022 N 8138. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/JI08258I>

METHODOLOGICAL APPROACHES TO DETERMINING THE EFFICIENCY OF USING TOOLS FOR REGULATING THE INVESTMENT ACTIVITIES OF ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF ENSURING FOOD SECURITY IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF THE STATE OF WAR

Oksana Hryvkivska

Doctor in Economics, Professor,
Professor of the Department of Economics and Law
National University of Food Technologies

Larysa Strashynska

Doctor in Economics, Professor,
Professor of the Department of Marketing
National University of Food Technologies

Volodymyr Tometskyy

Applicant of the Third Level of Higher Education
Private Higher Education Establishment "European University"

Summary. The dynamics of capital investments by types of economic activity are presented. Sources of capital investment financing are disclosed (own funds of enterprises, bank loans, state and local budget funds, foreign investments). The tools of state financial support for investment activities are detailed, in particular, such as the mechanism for compensating part of the interest rate and providing state guarantees for loans; the "5-7-9% Available Loans" program, aimed at compensating business entities for part of the credit load for investment purposes; tax benefits; subsidies; grants etc. Changes to the legislation in the context of intensifying investment activities in the conditions of a full-scale military invasion of Ukraine are presented. investment incentives to attract strategic investors and the incentives of this process were identified: state support for large investment projects, exemption from taxes and duties, granting the right to use a plot of land, provision of infrastructure, support for the development of industrial parks in the form of exemption from taxation and other financing mechanisms. Tools for regulating the investment activity of enterprises are proposed, which can be used to ensure food security in the conditions of martial law: financial support; price regulation; investment benefits; security strategy; effective management. It is substantiated that the efficiency of

investment activities of enterprises in the conditions of a full-scale invasion is determined by evaluating the effectiveness of invested funds in comparison with the benefit received from them, for which it is proposed to use the analysis of financial indicators, such as return on investment, internal rate of return, capital turnover, project efficiency indicators, etc. Proposals have been made to intensify investment activity in Ukraine by implementing a number of initiatives.

Keywords: capital investment, financing, crediting, investment regulation tools, investment activity, state investment tools, investment activity efficiency methods, food security.

Стаття надійшла до редакції 12.07.2024